

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V
PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Produkce

Bakalářská práce

**SPECIFIKA PROVOZOVÁNÍ
KABARETU ČERVENÁ SEDMA**

Judita Brodská

Vedoucí práce: MgA. Milan Šotek, Ph.D.

Oponentka práce: Mgr. Art Eva Kyselová, Ph.D.

Datum obhajoby: 18. června 2021

Přidělovaný akademický titul: BcA.

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Performing arts

Theatre management

BACHELOR THESIS

**OPERATIONAL SPECIFICS OF THE CABARET
ČERVENÁ SEDMA**

Judita Brodská

Supervisor: MgA. Milan Šotek, Ph.D.

Opponent: Mgr. Art Eva Kyselová, Ph.D.

Defense date: 18th June 2021

Degree granted: BcA.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Specifika provozování kabaretu Červená sedma
--

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....
podpis diplomantky

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy, tj. souhlasu autora a AMU v Praze

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

[illegible]

Poděkování

Děkuji Milanu Šotkovi za vše, Lůce, Verunce a Martince za velkou pomoc, Cabaretu Calembour za jejich vášeň, Matyášovi za lásku a podporu a za přežití studia patří dík Smíchovským Ženám a Partě Bláznů.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na specifika provozování kabaretu Červená sedma. Cílem práce je detailně popsat její působení a možný vliv na ty, kteří se na současné divadelní scéně hlásí k odkazu kabaretní tvorby. Práce věnuje zvláštní pozornost produkčním a manažerským schopnostem Eduarda Basse a zaměřuje se na jeho příručku *Jak se dělá kabaret*. Tato práce si klade otázku, zda je návod Červené sedmy na provozování kabaretu aplikovatelný i dnes.

Abstract

The bachelor's thesis focuses on the specifics of the operation of the Červená sedma cabaret. The aim of the work is to describe in detail its work and possible influence on those who subscribe to the legacy of cabaret work on the current theater scene. The work pays special attention to the production and management skills of Eduard Bass and focuses on his handbook *Jak se dělá kabaret?* This work raises the question of whether the Červená sedma instructions for the operation of cabaret are still applicable today.

Obsah

Úvod	8
Historie.....	12
Červená sedma.....	16
Eduard Bass	20
Rokoko	22
Jak se dělá kabaret	26
Central.....	31
Závěr	38
Seznam použité literatury a dalších pramenů	40

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji především problematice specifík provozování kabaretu Červená sedma. Domnívám se, že tento soubor, a především Eduard Bass, byli významným zdrojem inspirace vzniku nejen divadel malých forem. Ta přebírají velké množství kabaretních prvků a postupů, aniž by se k odkazu Červené sedmy či kabaretu samotného mnohdy výslovně hlásila. S tím rozdílem, že Sedma byla okolnostmi nucena hrát v sále se stolovým zařízením¹ a před obecností, které dávalo přednost požitkům kulinářským než duševním.² Sedma však uměla dobře využívat i literárních, politických a sociálních parodií a satir, napínavých skečů s náhlými komickými zvraty (např. horor *Harryho případ*), zvukomalebného žonglování se slovy (*Balada na A*³) i pseudovědeckých mystifikací (Bassova přednáška *O lidském těle*)⁴. Podoba s Werichovým *Chlap, děd, vnuk, pes a hrob* anebo přednáškami Jana Vodňanského či Zdeňka Svěráka a Ladislava Smoljaka tak není v žádném případě náhodná.⁵

Je na místě se v úvodu této práce pokusit definovat pojem kabaret. *Teatrologický slovník* hovoří následovně:

„Kabaret (z franc. le cabaret – hospoda, krčma) je středoevropský a západoevropský divadelní žánr, uplatňovaný často v prostorách s pohostinským provozem (příznačné je stolově zařízené hlediště). Podobně jako u estrády, varieté či revue bývají představení strukturována jako řada výstupů, čísel či skečů; [...]. Kabaret není vždy jenom jednostranně zábavný, může mít i nezpochybnitelné umělecké, společenskoapelační funkce. Od estrády a varieté se kabaret liší i komornějším prostorem (viz etymologie slova), scénograficky neostrým oddělením jeviště a hlediště a intenzivním kontaktem s publikem. Z něj plyne i zvýšená role improvizace, jejíž míra je jinde v divadle 19. a 20. století nemyslitelná. [...] Žánrové pojmenování kabaret se užívá i k označení konkrétní instituce (prostoru a relativně stálé skupiny účinkujících) provozující pravidelně kabaretní divadlo. Kabaret je zvláštním případem autorského divadla. Označuje-li

¹ pro přesnost je potřeba dodat, že i Divadlo Járy Cimrmana hraje ve svých začátcích v Malostranské Besedě se stolovým uspořádáním sálu, a bylo tedy možné objednat a konzumovat občerstvení během jejich produkce

² KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

³ pro Červenou sedmu napsal a přednášel Jaroslav Zavádil, pro pořad Kabaret U dobré pohody obnovil Karel Höger (1975)

⁴ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

⁵ BASS, Eduard, ŠOTEK, Milan, ed. *Kabaret Eduarda Basse*. Praha: KANT, 2012. Disk (Akademie múzických umění v Praze). ISBN 978-80-7437-080-9.

*se dnes jako kabaret vlastně každé autorské divadlo s písničkami, stává se pojem komunikačně dysfunkčním."*⁶

Cílem práce je popsat specifika provozování Červené sedmy a její působení a vliv na ty, jež se na současné divadelní scéně hlásí ke kabaretní tvorbě. Co se dnes nabízí pod pojmenováním kabaret? Například program Pivovaru U Fleků, kde v roce 2013 proběhl re-opening a znovuzahájení provozu navazující na tingltanglovou éru tohoto podniku z přelomu 19. a 20. století. Podnik svým potenciálním zákazníkům na svých webových stránkách nabízí:

*„Originální podívanou jak pro českého, tak pro zahraničního diváka. Flekovská kabaretní show znamená dobré jídlo, vynikající pivo a skvělou zábavu. Cena 100, Kč/ osoba (nutná rezervace předem), minimálně však 40 osob. V sále Kabaret pro vás rádi připravíme kulturní nebo hudební program, o který se postaráme po stránce programové i gastronomické. Kapacita sálu dosahuje úctyhodných 190 míst, při rautech nabízí dostatek místa až pro 130 osob. Stěny zdobí obrazy českých hradů a zámků."*⁷

Přikládám recenzi spokojeného návštěvníka programu U Fleků z turistického portálu Tripadvisor v původním znění:

„Měla jsem příležitost s klientkou zavítat na Show U Fleků a musím srdečně poděkovat organizátorům a vystupujícím za velmi příjemné, veselé a lehké představení. Všichni vystupující byli výborně sžítí s programem a tak dobrá hodinka představení bohužel neuvěřitelně rychle utekla. Oceňuji na výbornou také repertoár, protože ve směsici české, pražské i mezinárodní muziky každý najde něco pro sebe, aby se mohl buď přidat svým více či méně hlučným zpěvem nebo jen tichým broukáním pro sebe. Skutečně povedené. Pokud někdo zavítá ke Flekům, neměl by si nechat Show U Fleků ujít. Hodně zábavná a docela kvalitní hudební produkce rozhodně nezklame. Zahráli a zazpívali nám známé hity od Karla Hašlera, přes lidovky až po staropražské evergreeny. Rozhodně skvěle se hodily i světoznámé věci, jako Lazebník Sevillský, Montyho čardáš, nebo Offenbachův Kankán. A večere s "Flekovským" před vystoupením je skvělý

⁶ PAVLOVSKÝ, Petr, ed. *Základní pojmy divadla: teatrologický slovník*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-194-9.

⁷ [online]. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://ufleku.cz/saly/sal-kabaret/> (zkráceno)

*start večera. Málokdo si na konci spoločne nezaspíval Škoda Lásky :-)*⁸

Během dalšího zkoumání problematiky bakalářské práce jsem dospěla k názoru, že na současné divadelní scéně neexistuje soubor, který by byl tak ryze kabaretní jako byla Červená sedma. Dalo by se ovšem dlouze diskutovat i o tvrzení, že Červená sedma byla ryze kabaretní. Ve svých myšlenkách například profesor Přemysl Rut upozorňuje Sedmu, že si s sebou po celé desetiletí táhla úzký a maloměstský horizont hradeckých počátků.⁹

Pokud se ale někdo pokouší přiblížit k odkazu Červené sedmy a poetice prvorepublikových kabaretů, domnívám se, že k tomu má nejbližše Cabaret Calembour. K tomuto zjištění se ve své již zmíněné diplomové práci *Je to ještě kabaret?* hlásí i Markéta Vlková. I přesto, že soubor dle svých vlastních slov navazuje na poetiku let 60., což potvrzují i slova Vladimíra Justa: „*Nejedná se o současný nahněvaný až punkový kabaret, ale naopak o hravý, nápaditý a neokoukaný kabaret navazující na éru šedesátých let plný vynikajících slovních hříček, kterými je schopen oslovit své vrstevníky.*“¹⁰

Ve svém repertoáru Cabaret Calembour ctí vlastní kabaretní poetiku. Nejbližše k ní mají takzvané Kalavečery, ve kterých má přední místo improvizace a bývají uváděny k zvláštní příležitosti a jsou tudíž premiérou i derniérou. Kvidoule jsou zase komponovanou kabaretní inscenací. V celkové tvorbě se objevuje i hudební triptychon či autorská hra Plejtvák.¹¹ Mou bakalářskou prací nepřímo navazují na práci spolužačky Evy Krenčíkové, která téměř před deseti lety popisovala specifika kabaretu z hlediska žánru a provozování a věnovala se právě Cabaretu Calembour a zlehka i Červené sedmě.

Mezi hlavní zdroje mé práce patří *Červená sedma* a *Paměti Mansardy* od Jiřího Červeného, *Jak se dělá kabaret* od Eduarda Basse, *Smích Červené sedmy* od Jaromíra Kazdy a Josefa Kotka a *Moje kronika* od Eduarda Basse. Jeho příručka *Jak se dělá kabaret* a publikace Milana Šotka *Kabaret Eduarda Basse*,

⁸ [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: https://www.tripadvisor.cz/Attraction_Review-g274707-d4413899-Reviews-Show_U_Fleku-Prague_Bohemia.html#REVIEWS (ponecháno v původním znění)

⁹ RUT, Přemysl. *Orchestrion v hlavě: (česká písnička mezi poezií a divadlem)*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-033-6. str 84

¹⁰ JUST, Vladimír. rozhovor [cit. 2. 7. 2013]

¹¹ KRENČÍKOVÁ, Eva. Specifika kabaretu z hlediska žánru a provozování [online]. Praha, 2012 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/cjxi7/>. Bakalářská práce. Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta. Vedoucí práce Jiří PITTERMANN

která tuto příručku a další Bassovy teoretické, deníkové a divadelně-kabaretní texty obsahuje, budou pro svou povahu jedním z klíčových zdrojů pro tuto práci. S touto literaturou nakládám se vší opatrností, neboť jsem si vědoma možné jednostrannosti pohledu a úskalí, které toto rozhodnutí může přinést.

Historie

Původ slova kabaret pochází pravděpodobně z pikardštiny¹² a označuje zdobnělinu od slova „cambre“ = místnost, komora – tedy místnůstka či komůrka.¹³ Předchůdce kabaretu bychom našli v pařížských bohémských lokálech a vinných sklípčích na Montmartru, kde probíhala setkání básníků a umělců (např. Societe des gionfres = „společnost žroutů“) u vína, kávy a koňaku a lze mluvit o prvním tzv. le cabaret litteraire. Tyto umělecké krčmy dostaly časem rozličné názvy podle druhu umělců, kteří v nich účinkovali. Lidoví písničkáři účinkovali v tzv. Goguette – krčmách, kde se jedlo, pilo a kde vládla dobrá nálada. V roce 1845 jich bylo v Paříži na 480. Profesionální literáti vystupovali ve vinárnách, kde se často sdružovali do uzavřených literárních společností, které fungovaly na principu členství. Významnou politickou roli hrály tzv. cafés-concerts, kavárny s malým pódium, kde vystupovali převážně zpěváci, kteří zpívali vlastní písně. Jako střediska opozice je Napoleon po svém nástupu k moci zrušil. Zmínit také musíme cafés-chantant, přirovnávané k lehké, pestré zábavě tingltanglů, tedy zábavě nižšího druhu, která byla v 19. století ve Francii velmi módní.¹⁴

Pro následný vznik kabaretu jako samostatného odvětví kulturního průmyslu je ovšem důležitý především Klub Hydropatů¹⁵, jehož zakladatelem byl novinář, básník a spisovatel Emil Goudeau. Hydropaty spojovala opět revolta proti autoritám a odpor ke společnosti, na jejímž okraji se cítil být a se kterou ani nechtěl mít nic společného. Zároveň byli otevřeni všem, nesnažili se být elitou, a přestože ženy měly podle nařízení prefektury zakázán vstup, byly zde jednoduše zapsány jako muži. Klub Hydropatů vydával i vlastní časopis L'hydropathe, ve které prezentoval tvorbu svých členů, která bývala přednášena na pravidelných večerech. Hydropati vytvořili tradici autorských poetických večerů, kde básně, písně a monology přednášeli většinou sami autoři a při nichž byl program stanoven jen rámcově a značný prostor se dával improvizaci a spolupráci publika.¹⁶

¹² dialekt ze severu Francie, který v sobě mísí prvky původní staré nizozemštiny a francouzštiny

¹³ POKORNÝ, Jindřich a Josef BALVÍN. *Kniha o kabaretu*. Praha: Mladá fronta, 1988.

¹⁴ NESVADBOVÁ, Nora. Cafe teatr Černá labuť a vývoj kavárenského divadla v Čechách [online]. Praha, 2011 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/hipumr/>. Bakalářská práce. Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta AMU. Vedoucí práce Jan Dvořák.

¹⁵ „ti co se bojí vody“; dle skladby Josefa Gungla Die Hydropaten Waltz,

¹⁶ POKORNÝ, Jindřich a Josef BALVÍN. *Kniha o kabaretu*. Praha: Mladá fronta, 1988.

S přelomem století se inspirace z literárních a uměleckých kabaretů z Francie dostává do Německa. 90 léta 19. století byla v Německu zlatou érou tingl-tanglů a jejich pompéznější verze – varieté. Proti dosavadním šantánům a tingltanglům ostře vystupoval například literární a kritický kabaret Überbrettl nebo Schall und Rauch v Berlíně. Nabízely zábavu nenáročnou, jednoduchou a líbivou. Do tingl-tanglů i varieté se chodilo za odpočinkem a povyražením, jelikož v podnicích obojího druhu vystupovaly dívky a dámy v lascivních zpěvních a tanečních číslech. Kořeny rakouského, respektive vídeňského kabaretu lze vidět v kupletech, které byly součástí vídeňských frašek, v postavě Hanswursta a celkově v lidové zábavě a hrách. Od německého kabaretu byl jeho vývoj značně odlišný a nikdy ne toliko politicky výbojný, jako spíše silně literární. Myšlenky na kabaret z počátku dvacátého století plynuly ale ze stejné touhy jako snad všude – pozvednout úroveň večerní zábavy.

V českých zemích zaznamenáváme růst popularity kramářských písní, společensko-vlasteneckých písní, singspielů a kupletů od první poloviny 19. století. První zpěváci přicházejí ze sousedního Lipska okolo roku 1860 a putují po venkovských hostincích. Dříve než kabarety začaly vznikat šantány. V Praze jich krátce za sebou vzniklo několik. Vysoká koncentrace byla v ulici Na Poříčí, kam se inspirace dostala z Paříže přes Mnichov a Vídeň. Šantánovým umělcům se v Praze říkalo „zpěváčci“ nebo „národní zpěváčci“ kvůli jejich repertoáru vlasteneckých písní. Lidé se nejčastěji scházeli k poslechu těchto písní v pivovarských lokálech a jejich letních zahradách. Vstupné se vybíralo dobrovolně na talířek či do klobouku. Mezi nejoblíbenější kuplety patřily ty o zlých tchyních, farských kuchařkách a problémech mladých světáků. Diváci očekávali lehkou a přístupnou zábavu, citový zážitek a srozumitelný humor za pár korun.

„Jen v tehdejší Starém a Novém Městě pražském bylo na 30 pivovarů, každý měl svou restauraci a každá měla svůj kabaretní program.“¹⁷

Mezi podniky, které tvoří předebru éry literárního kabaretu¹⁸, patří například šantán U Kuřího oka na Vinohradech, kde působí budoucí autor Spejbla a Hurvínka Josef Skupa a u klavíru často sedává bratr budoucího slavného

¹⁷ VLASTNÍK, J. Praha šantánů a kabaretů. Travel in the Czech republic, 2009, č. 2, s. 59.

¹⁸ literárním kabaretem myslíme například Červenou sedmu

komika Ference Futuristy, Eman Fiala. V roce 1907 začíná na adrese Na Poříčí 25 působit První mezinárodní umělecký kabaret U Labutě¹⁹. V roce 1912 byl v budově upraven jeden z pivovarských sklepů pro kabaretní vystoupení, který sloužil jako zábavní podnik U bílé labutě. Kabaretní divadélko Labuť zde působilo do roku 1936, kdy bylo ze sálu vypovězeno. V průběhu léta 1936 proběhla demolice historické budovy a na jejím místě byl postaven obchodní palác Bílá Labuť.²⁰ V 8. patře byla v roce 1999 otevřena divadelní kavárna Café teatr Černá labuť, kde do roku 2014 probíhala produkce kavárenského divadla s prvky kabaretní tvorby. O tomto tématu pojednává bakalářská práce Nory Nesvadbové *Cafe teatr Černá labuť a vývoj kavárenského divadla v Čechách*.

Mezi vystupující kabaretu U Labutě patřil také oblíbený pražský komik František Leopold Šmíd. Ten od roku 1874 působil na venkově a do Prahy zajížděl do pivovaru U bílé labutě, do zpěvních síní U Rozvařilů a U Vocolků. Vystupoval sám nebo s partnery, tzv. duetisty. Dne 14. 8. 1892 otevřela jeho První pražská pěvecká společnost U zlatého soudku v Ostrovní ulici první stálý český šantán, kde uvedl své nejznámější práce. Šmíd zdokonalil své podnikání zejména organizačně. Na rozdíl od zpěváků, kteří se střídali v pivovarech, účinkovala v jeho šantánu trvale angažovaná skupina herců a zpěváků, jejichž program byl dramaturgicky přesně stanoven a režijně upraven. Šantánem Františka Leopolda Šmída U zlatého soudku v pražské Ostrovní ulici došlo dokonce k pokusu o jakési divadlo malých forem – o scénu s dramaturgicky i režijně připraveným celovečerním programem.²¹ Představení začínalo v pevnou hodinu a platilo se vstupné, čímž odpadla stará praxe obcházení hostů s talířkem. Pořad obsahoval až 15 čísel (zpěváci kupletů, operetní subrety, břichomluvcí, produkce kouzelníků), po nichž následovala jako vrchol večera aktovka s hudebními vložkami. Aktovka Z pražského zákoutí, obrázek ze života pražských gaminů, zachycovala zlodějskou noční krčmu (v sezóně 1892/93 měla přibližně 300 repríz). Další aktovka Batalion, provedená poprvé 9. 9. 1893 U zlatého soudku, měla asi 350 repríz.²²

Roku 1910 vzniká kabaret Lucerna ve Vodičkově ulici, u jehož zrodu stojí

¹⁹ také znám jako mezinárodní umělecký kabaret Schöbl, Etablissement Schöbl

²⁰ [online]. Dostupné z: <https://www.theatrearchitecture.eu/cs/db/?theatreId=2352>

²¹ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

²² LUDVOVÁ, Jitka. *Hudební divadlo v českých zemích: osobnosti 19. století*. Praha: Divadelní ústav, 2006. Česká divadelní encyklopedie. ISBN 80-7008-188-0. s. 544–546

významný český spisovatel a režisér Národního divadla Jaroslav Kvapil. Režisérem, později hereckým a pěveckým protagonistou i uměleckým šéfem byl Karel Hašler.²³ Secesní sál Lucerna s balkonem a postranními lóžemi měl při stolním zařízení celkovou kapacitu 360 osob (dnes je v těchto prostorách Lucerna Music Bar). Lucerna, svého času nejreprezentativnější předválečná kabaretní scéna v Praze plná mezinárodního, převážně dvojjazyčného českoněmeckého programu, je inspirací ke vzniku dalších podniků – vzniká tak Buckárna, Hvězda nebo Dvorní pivovar. Především samotnému Hašlerovi náleží pronikavý úspěch lokálně typických Staropražských písniček, které i vlivem působivého kostýmního zpracování rychle vstupovaly do povědomí veřejnosti.²⁴

Roku 1911 vzniká významné proslulé středisko české i německé pražské bohémy, kabaret Montmartre v Řetězové ulici, který zakládá Josef Waltner, český herec, kabaretiér a občanským povoláním kavárník. O Montmartru se později František Robert Kraus, židovský novinář a spisovatel, člen Pražského klubu spisovatelů, vyjadřuje následovně: „*Tam na Starém Městě se zpívalo, smálo, plakalo, psalo, koncertovalo, básnilo, klelo, tančilo, malovalo, popíjelo, muzicírovalo. To byl střed, to bylo srdce Evropy.*“²⁵ Hrál a zpívalo se tu česky i německy, příležitostně v jidiš. Kabaret Montmartre zahájil činnost v prostorách bývalé lidové tančírny Olympie v domě U tří divých na Starém Městě. Byl to noční podnik s dámskou obsluhou a s uměleckým programem. Na pódiu se postupně vystřídali kromě budoucích členů Červené sedmy například Jaroslav Hašek, Egon Erwin Kisch, Max Brod, Franz Kafka nebo později Vítězslav Nezval.²⁶

²³ Česká divadla: encyklopedie divadelních souborů. Praha: Divadelní ústav, 2000. ISBN 80-7008-107-4. s. 199–201

²⁴ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

²⁵ RUT, Přemysl. *Orchestrion v hlavě: (česká písnička mezi poezií a divadlem)*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-033-6. str 83.

²⁶ Česká divadla: encyklopedie divadelních souborů. Praha: Divadelní ústav, 2000. ISBN 80-7008-107-4. s. 300–301

Červená sedma

V Hradci Králové na počátku 20. století skupina středoškolských studentů zakládá kroužek zvaný Mansarda. Skrz něj touží hradečtí chlapci rozšířit seznamy literárních děl v knihovně o své vlastní dramatizace a dílka, a aby oslnili hradecké spolužačky, pořádají společné výlety a vlastní večírky s tancem a literárním programem. Žene je touha po vlastní tvorbě, pocit dosavadního nesvobodného tvoření či záliba v parodii a satíře.

„Při všem svém autorském a hereckém začátečnictví nabízely studentské skupiny něco, čeho profesionální pódium dlouho nemohlo dosáhnout, totiž kabaret nikoli jako mozaiku jednotlivých náhodně aranžovaných čísel a výkonů, ale jako kolektivní výraz jednotného generačního úsilí.“²⁷

Už v těchto počátcích českého literárního kabaretu proti sobě uvnitř Mansardy stojí tým „zábava, pití, karty, dívky a tanec“ a tým „literatura a vzdělávání se“ a nemůžou se dohodnout, čemu by měli dávat přednost a větší prostor. *„Studenty různých povah, zájmů a schopností sdružovala v Mansardě společná touha žít, vzdělávat se a tvořit po svém, postavit se odbojně proti všem vlivům, které spoutávaly mladé duše a bránily jim v rozletu“* píše Jiří Červený, zakladatel Mansardy, Dobroslava a později i Červené sedmy.²⁸

„Kabaret byl u nás prvním uměním malých forem, jež vycházelo z poptávky a kulturního rozhledu mladého intelektuální publika a jež proto mohlo nasadit svou laťku podstatně výš než všechno, co mu na malých pódíích předcházelo. Ve druhém desetiletí minulého století lze právem hovořit o generaci kabaretní.“²⁹

Při přechodu na vysoké školy se středoškolské přátelství rozpadá a část bývalých hradeckých studentů (nyní pražských) zakládá roku 1909 spolek Dobroslav. Program, který připravili v prosinci téhož roku pro akademický večer v pražské restauraci U Čížků, už kabaretní vlastnosti měl, byť kabaretem nazýván nebyl. Program si tenkrát studenti napsali kolektivně sami a byl veden jako pseudovědecká přednáška o nikdy nenapsaných dílech (přesněji o parodiích

²⁷ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

²⁸ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

²⁹ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

na ně) slavných dramatiků. Pro tento večer vzniklo 5 parodií slavných dramatiků³⁰ Pro nezúčastněného a neznalého pozorovatele by to mohlo vypadat jako skutečná odborná přednáška, zde se ovšem jedná o velice důkladnou parodii. Jako nedílnou součást své poetiky ji používá Divadlo Jára Cimrmana.³¹

Po silvestrovském večeru se členové Dobroslava rozhodují postoupit o další krůček k profesionálnímu kabaretu a založí kabaretní sdružení akademiků Červená sedma. Přídavné jméno zvolili podle jejího zakladatele Jiřího Červeného a číslovku sedm, protože jich bylo šest s odkazem na fakt, že Dumasovi tři mušketýři byli taky čtyři. První oficiální členové byli: Miloslav Beránek, Jiří Červený, Antonín Formánek, Zdeněk Formánek, Oto Pik, Karel Steinfeld. Eduard Břeský v časopise Stopa napsal: „*Studenti cítí banálnost a průměrnost současné zábavy, a tak nabízejí nové formy – kabaretní studentské sdružení Červená sedma je zajímavé a pozoruhodné, pouští do salonu čerstvý vzduch, mají v sobě cosi revoltujícího, mají vtip a úsměv, sem tak ještě klopýtnou – ale to jsou poslední záblesky malého, českého člověka.*“³²

První oficiální vystoupení Červené sedmy datujeme 6. 6. 1910 na Vřesetudentské slavnosti na Výstavišti v Praze. Vystupovali v levém křídle průmyslového paláce, kde byla velmi špatná akustika. Uvažování Červené sedmy bylo nasnadě, když nebude slyšet při běžné řeči, snad divák uslyší, když budou křičet či zpívat. A tak vzniká jednoaktová operní parodie Carmen. Léto 1910 absolvovali na cestách s vystoupeními po letoviscích na Sázavě a ve svých domovinách. Během cest se bavili tím, že si nasazovali na hlavu papírovou vepřovou hlavu, kterou měli v Carmen jako rekvizitu. O pár let později se podobně baví při cestách vlakem s rakví, kterou také používají jako rekvizitu. Z Jiřího Červeného se stává na konci akademického roku 1909/1910 doktor práv. Potřebuje ale praxi a vylepšit znalost němčiny, a je tedy rodinou vyslán na půlrok do Mnichova, kde má pokračovat v praxi u soudu a učit se německy. Místo toho ovšem obdivuje mnichovskou kabaretní scénu a čerpá inspiraci pro Červenou sedmu.³³

³⁰ konkrétně – Roderich, král dánský á la Shakespeare, Síla pravdy dle Ibsena, Bludné duše Tolstého, Dostaveníčko ve Folies Bergeres podle Flerse a Caillaveta a Závodní kůň jako by to napsal Wilde

³¹ VLKOVÁ, Markéta. Je to ještě kabaret? Fenomén kabaret a jeho místo v současném kulturním prostoru s případovou studií Kabaretu Punklesque [online]. Brno, 2019 [cit. 2021-04-28]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/m2ovmg/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Viktor Pantůček, Ph.D.

³² ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

³³ Ibid.

Studenti odchovávaní českými středními a vysokými školami a zároveň moderní evropskou kulturou se odmítali spokojit s naivním pivním humorem. Mladí umělci čerpali inspiraci právě v Paříži či Mnichově v bohémských podnikcích, které hýřily nápady, a hlavně inteligentní zábavou. „Kolem roku 1910 začalo i u nás být slovo kabaret zaklínacím synonymem pro veselé programové pásmo, střídající sled drobných pódiových forem – od vtipné literární satiry a parodie před námětově i textově výrazné kabaretní písně, šansony a kuplety až pantomimu, atraktivní taneční výstupy a humorně nebo i vážně pointované dramatické jednoaktovky.“

34

Turné Červené sedmy v listopadu 1912 pořádané brněnským knihkupcem Píšou a pro velký úspěch opakované v létě 1913 v Brně a na Moravě je jedním slovem sukces. Navíc končí třemi večery v luhačovickém divadle, kde probíhá první intenzivnější setkání s Eduardem Bassem, který jim po celý večer velmi nahlas odpovídá z lóže a vstupuje do děje na jevišti, čímž přiměje kabaretiéry k improvizovanému dialogu, a pomáhá tak naplnit podstatu žánru. „Kabaret je přece krčma, kde se přítomní baví vzájemně.“ říká Přemysl Rut.³⁵ Další úspěšnou zastávkou je program na Silvestra ve Vídni 1913 v Českém domě. Sedma tehdy připravila našlapaný čtyřhodinový program, během kterého 9 členů předvedlo na 145 čísel. Vystupování v letech 1910-1912 bylo přísně amatérské a pod nepsanou dohodou, že za vystupování nebude žádný honorář. Vše, co dostali, bylo přesně rozpočítáváno na režijní náklady večera: jízdné, paruky, kostýmy, pořízení dekorací.³⁶ Samostatná jevištní a kostýmní výprava u aktovek a pantomim byla od počátku samozřejmostí (hlavním výtvarníkem byl člen Červené sedmy a student architektury Jiří Dréman).³⁷ Sedma měla v té době fundus ve věži starého domu u Obecního domu a z věže se následně stala první oficiální klubovna. Po čase si pronajímají novou klubovnu v Kanálské ulici (dnes U Kanálky) 4 na Vinohradech, kde mají pokoj s pianinem za 12 Rakousko – uherských korun měsíčně.³⁸

V roce 1900 bylo průměrné roční nájemné za jednu místnost v Praze přibližně

³⁴ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

³⁵ BASS, Eduard, ŠOTEK, Milan, ed. *Kabaret Eduarda Basse*. Praha: KANT, 2012. Disk (Akademie múzických umění v Praze). ISBN 978-80-7437-080-9.

³⁶ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

³⁷ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

³⁸ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

200 korun. V tehdy okrajových čtvrtích jako Žižkov, Smíchov nebo i na Královských Vinohradech to však bylo jenom něco málo přes 100 korun. Krásný byt v Husově ulici zahrnující tři pokoje s parketovými podlahami, kuchyň, předsíň a koupelnu s elektrickým osvětlením a vlastním klíčem od domu za 760 korun ročně. Menší byty – jeden pokoj s kuchyní, klozetem, předsíní a koupelnou – stály v rozmezí 240 až 340 korun, dva pokoje se stejným příslušenstvím 490 až 530 korun. Kvalifikovaný dělník pobíral průměrně kolem 1200 korun ročně. Pivo tehdy přišlo od 12 do 26 haléřů za půllitr a z jednoho litru se platila daň osm haléřů, která byla předmětem velkých protestů veřejnosti. Dršťková polévka stála 10 haléřů, snídaně na vidličku 20 až 30 haléřů a oběd od 40 haléřů.³⁹ Náklady za pronájmy si Sedma započítávala do celkové ceny zájezdu, proto za zájezd do Brna účtují 10 korun za pronájem věže. Celkový honorář, který musí zaplatit pan Píša v Brně za dvě představení, byl 610 korun.⁴⁰ Sedma měla poměrně dobře nakročeno k něčemu, co dnes známe jako zájezdové divadlo a mohla být brzy finančně samostatná. V letech 1910-1914 odehrála amatérská Červená sedma přes 130 celovečerních vystoupení. Nakonec zvítězil názor většiny, že nemá smysl dělat někomu komedii a sám si to ještě zaplatit. A tehdy se jako na zavolanou k Sedmě přidává Eduard Bass.

³⁹ [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/magazin/za-frantiska-josefa-i-se-zilo-v-praze-opravdu-celkem-blaze-979048>

⁴⁰ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

Eduard Bass

Byl synem kartáčníka Schmidta a jako jediný dědic měl po smrti otce převzít rodinnou živnost. Eduard Bass ale po studiích v Paříži, kde navštěvoval především tamní kabaretní scénu, nastoupil do nově otevřeného kabaretně šantánového podniku na Poříčí – „Etablissement Schobl“, kde dostal angažmá i své nové příjmení. Hvězdou tamního programu byl totiž Leopold Šmíd a dva Šmídové v podniku být nemohli, a především Eduardův otec nechtěl, aby jeho jméno bylo známé mezi „komedianty“. Bass si během svého života psal velmi podrobný deník, a proto se nám zachovaly například následující zápisky.

„Nevím, jestli ze mě něco bude – jsem tak pasivní a flegmatický. To je moje kletba. A pak, nevydržím u ničeho dlouho. Mluvil jsem několikrát s Kyselou o pražských šantánech. Je to hrozné: nemáme jediný lepší kuplet – příšerné rýmováčky a vykradenou muziku. Nemastné, neslané, bez vtipu, sedlácky sprosté a neomalené – to je šantánový humor. Viděl jsem dva nové šantány – Cihelkův a U Palmů. Cihelkova zpěvní síň u Šedivých – bílý klenutý sál s pódiem s rozhrnovací růžovou oponou se zeleným okrajem, mrtvé plynové světlo. Vepředu sedí hosté a vzadu aktéři. Celkem dvanáct lidí, platilo pět, vybrali zlatku.“ Znam nyní všechny šantány – jak je to ubohé. Jen mít peníze, abych mohl otevřít kabaret. To by teprv Praha viděla. A šlo by to.“⁴¹ Píše si v roce 1908.

Bass byl velmi kritický k úrovni pražských divadel. Odmítal vnější efektnost, pózování, nepřírozenost a požaduje od herce především prostotu, jasnost a jednoduchost výrazu, spojení práce rozumu a inteligence s citovým přístupem k vytvoření role. Měl nesmlouvaný odpor proti všemu danému a navyklému a zejména toužil po pozvednutí úrovně českého divadelnictví a lidové zábavy. Sedm let byl jejím členem, textařem, hercem, redaktorem, vydavatelem i ředitelem. Bass vždy hledal určité specifické formy výchovného, uvědomovacího, vzdělávacího působení na veřejnost. Nástrojem nejvlastnějším mu byla satira a humor. Humor byl cestou, kterou se nejlépe dostával ke svým sdělením, nejdrsnější pravdou i nejvážnějším poznatkem, k srdci čtenáře / diváka. Červená sedma nebyla poplatná – pokud byla tak v minimální míře – měšťáckým představám o kabaretu jako zcela nenáročném, zábavním

⁴¹ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

podniku lehce dráždícím smysly v souladu s konzumací nápojů. Deníkové záznamy i dopisy ukazují na neobyčejnou cílevědomost, plánovitost, schopnost logického úsudku i reálného pohledu na situaci.⁴²

Mezi členy Sedmy panovaly od počátku vyostřené vztahy, což dokládá následující dopis, kdy Eduard Bass píše Jiřímu Červenému: *„Milý Jirko, byl jsem tento týden několika pokoutními invektivami tak znechucen na součinnosti v Sedmě, že jsem ohlásil své vystoupení. Tobě, co zakladateli a duševnímu vůdci Sedmy, ohlašuji tento fakt, převzal jsem jaksi z Tvých rukou svého času artistické vedení Sedmy, Tobě je zas předávám. Kladu-li si účet ze své činnosti v Sedmě po této stránce, myslím, že mi nemůže činiti valných výtek. Podařilo se mi vyzvednouti celkový výkon ansámblu do prvotřídní výše. Tisknu Tobě ruku, loučím se se Sedmou po stránce artistické a přál bych si jen, sejdu-li se s ní jednou opět, abych poznal, že se její členové naučili být lepšími histrióny na scéně a příjemnějšími muži v životě. S pozdravem Bass“*⁴³

Eduard Bass byl dle slov Jiřího Červeného ten, kdo Sedmu zformoval od naivní amatérskosti do bezvadného profesionálního výkonu.⁴⁴

⁴² BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

Rokoko

Dne 27.5.1914 policejní ředitelství uděluje Červené sedmě povolení k pořádání občasných kabaretních večerů v Praze. Červená sedma tak nabývá práva na účinkování za plat při spolkových a společenských zábavách v Praze. Současně musí své texty předkládat k cenzuře a nově je také povinna danit svůj výdělek. Dne 28.6.1914 má Sedma hrát v Kostelci nad Labem, ale v ten moment umírá Ferdinand d'Este a Červený to glosuje slovy: „*A je po kabaretu!*“.⁴⁵ Vypuknutí první světové války znamená nejen pro divadelní svět otřes v základech. Společnost ochromily nekonečné fronty na vše potřebné, nedostatek základních potravin a surovin, všeobecná nejistota a chaos. Herci i diváci museli narukovat, divadla sice hrála, ale gáže byla víc než mizivá, a lid časem neměl peníze na vstupenky.⁴⁶ I když vyhlídky do budoucna nejsou růžové, Eduard Bass si do svého deníku zapisuje následující slova: „*Plány na existenci v roce 1915 – agentura divadelní a překladová, pořádání koncertů a kabaretů, obnovení Nové edice a reorganizace Červené sedmy.*“⁴⁷

V létě 1915 je dostavěn palác Rokoko na Václavském náměstí. V jeho prostorách je otevřena moderní kavárna s přilehlým sálem a Karel Hašler, někdejší umělecký ředitel mezinárodního Kabaretu Lucerna, se stává prvním ředitelem nově vzniklého kabaretu. Ten sedmičkáře⁴⁸ nikdy nepovažoval za sobě rovné a jejich linie pro něj byly vzdálené a samostatné. Tajemníkem Rokoka byl Mirko Andres a podnikatelem Rokoka úspěšný obchodník Jan Červený.⁴⁹ Tajemník Andres však ví, že „sedmičkáři“ mají svoje diváky a jsou oblíbení, a tak s nimi navazuje spolupráci a získává je pro program Rokoka.⁵⁰

Hašler na počátku vybírá do Rokoka pouze starší díla Sedmy z jejich rané tvorby, kdy tvořili lehce sentimentálně. K číslu Sedmy vždy přidává své vlastní písně, aby večer posílil. Hašler se nechává slyšet, že: „*Sedma je skupina lidí, která má upřímnou snahu, ale je až příliš mladá. Obecenstvo potřebuje autoritu.*“⁵¹

⁴⁵ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

⁴⁸ = členové Červené sedmy

⁴⁹ Jan Červený a Jiří Červený nebyli v příbuzenském vztahu

⁵⁰ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

⁵¹ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

Karel Balling, hudební skladatel, písničkář a satirik působící v Červené sedmě, píše Červenému na vojnu: „*Hašler rozumí všemu. Udělám radši 100 šansonů zadarmo než jeden placený Hašlerem. Všechny texty, které nejsou od Hašlera, jsou podle něj nemožné. My, podle Hašlera, kabaretu vůbec nerozumíme, jsme zajíci, a přece nám nechce brát chuť k práci, aby v případě, že by neměl nic jiného, měl vždy v rezervě nás. Když i Bass je podle Hašlera nic, pak už nevím.*“⁵²

Na podzim roku 1916 tajemník Andres protlačí výměnu ředitele a Karla Hašlera střídá Eduard Bass, který si tuto výměnu zapisuje do svého deníku slovy: „*27. 12. 1915 podepsal jsem smlouvu jako ředitel kabaretu Rokoko za 500 K měsíčně, kdybych vystudoval příplatek 400 K*“⁵³ A nasazuje na repertoár „sedmičkářskou“ Salome. Současně je si vědom toho, že si musí udržet publikum chodící na Hašlera, a tak objednává u Červeného romantickou sentimentální scénku pro dva plnou písniček. Této části se pak v druhé polovině večera všichni aktéři hrubě vysmějí. „Sedmičkáři“ také častěji komponují do programu odkazy na aktuální politickou situaci, což si získává oblibu u publika.⁵⁴

Za války ještě stíhá Eduard Bass redigovat v kabaretní edici Syrinx, kterou zároveň řídí. Tuto edici vydávalo Springerovo nakladatelství, jež se na přelomu 10. a 20. let 20. století intenzivně věnovalo právě soudobé kabaretní tvorbě. Kabaretní písně, šansony a kuplety s průvodem klavíru skládal nejčastěji Jiří Červený. Texty písní psali Jiří Červený a František Hvíždálek, dále mj. Miloslav Beránek a Viktor Dyk, aktovky, scénky a skeče mj. Jiří Červený, odborným textem přispěl Eduard Bass.⁵⁵

Sezóna 1916/1917 byla divácky i finančně velmi úspěšná, jak dokazuje zápis z deníku Eduarda Basse, který jsem zpracovala do tabulky níže. Můžeme pozorovat přelom ve výdělku a jeho růst, když v průběhu prosince na ředitelský post usedne Eduard Bass. K nižšímu výdělku v únoru 1917 doplním, že se jedná o nejkratší měsíc v roce, a navíc se jedná o předěl mezi podzimní a jarní divadelní sezónou, což si poznamenává i Eduard Bass. A v červenci 1917 Sedma

⁵² Ibid.

⁵³ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

⁵⁴ ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

⁵⁵ *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Novina, 1940. díl 6, sv. 1, s. 255

hrála pouhých 10 dnů a původně plánovala sezónu ukončit v červnu 1917.

Příjmy Rokoka ze vstupného 1916/1917	
září	9 677,00 Kč
říjen	12 425,00 Kč
listopad	12 269,00 Kč
prosinec	14 315,00 Kč
leden	17 700,00 Kč
únor	12 889,00 Kč
březen	22 742,00 Kč
duben	22 914,00 Kč
květen	22 026,00 Kč
červen	19 303,00 Kč
červenec	10 640,00 Kč
celkem	176 900,00 Kč ⁵⁶

Bass v červenci 1917 vyjednává s Rokokem úpravu gáže pro herecký soubor i pro sebe, což se managementu Rokoka nelíbí. Vedení v čele s Janem Červeným má pocit, že má dostatečné know – how⁵⁷ a dokáže udržet stejnou kvalitu za menší množství peněz, než které požadoval Bass. Novým ředitelem podniku se stává bývalý tajemník Mirko Andres, který zve zpátky do souboru Karla Hašlera, aby svými vlasteneckými písněmi přilákal diváky, kteří již tyto písně znali z podniku U Fleků. Na scéně se také objevují nové hvězdy – Ferenc Futurista a Vlasta Burian. Sedma sice mohla pořád nabízet divákům svůj poetický a literární program, ale komika Futuristy a Buriana byla divákům přístupnější. Byla totiž srozumitelnější a měla své těžiště v imitacích, parodiích a improvizacích. Domnívám se, že v jistých ohledech lze najít shodu s dnešní tvorbou Divadla Mír v čele s Albertem Čubou a herectvím Štěpána Kozuba.

Jiří Červený přichází s názorem, že Sedma je značka, heslo, které jde za zvýšením úrovně lidové zábavy a je potřeba ji právně ochránit, a tak vzniká s.r.o. Červená sedma.

Eduard Bass v dopise Jiřímu Červenému nastiňuje základy stanov:

„1. Činnými členy Červené sedmy mohou být jen kabaretní umělci tvůrčí neb výkonní.

⁵⁶ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

⁵⁷ angl. vědomost

2. Činnost spolková obsahuje:

a) propagaci kabaretního umění všemi způsoby (pod tento bod spadá doporučování jednotlivých umělců pro zábavní večery spolkové (agentura kabaretiérů)

b) hájení práv autorských

3. Zisky, přebývající po uhrazení honorářů a ostatní režie, budtěž věnovány na dobročinný účel (herecký azyl a penzijní fond).

4. Stablní podnik v Praze doporučuji jen tehdy, může-li se pomýšleti na vybudování během asi jedné sezony dvojího ansámblu.

5. Vybraný repertoár by byl zvlášť označen jako oficiální repertoár Červené sedmy. Toto označení bylo by ohlášeno jako ochranná známka a nakladatelé na to upozornění.

6. Provize agentur Červené sedmy: z honorářů za vystoupení členové 10 %, nečlenové 20 %, za zastupování provozovacích práv členům 15 % a nečlenům 25 %, za zprostředkování prodeje nakladateli členům 10 % a nečlenům 20 %."⁵⁸

Společníci Sedmy byli povinni všechny své práce nabídnout nejdříve kabaretní společnosti, a až poté směli svou práci nabídnout jinam. Další podmínkou bylo, že ji nesměli nabízet pod svým jménem. To mělo být spojeno pouze se Sedmou. Dle smlouvy byli také povinni pravidelně přinášet nové umělecké a technické myšlenky a nápady. Společnost měla devět společníků, společenský podíl při založení činil 2000 Kčs.⁵⁹

V Rokoku během následující sezony 1917/1918 vrcholí neshody mezi Sedmou a vedením, které ústí v létě 1918 v odchod Sedmy a začíná další pátrání po nové scéně Červené sedmy. Bass si dobře uvědomuje, jak je pro kabaret důležitý vlastní hrací prostor a stálý a bezprostřední kontakt scény a hlediště. Ví, že kabaretu svědčí menší jeviště, mezi jehož výhody patří komornost, intimita, kontakt herce a diváka, budování intenzivnějšího vztahu mezi divákem a souborem, v dobrých časech i neustále vyprodaná představení a jakýsi pocit nedostupnosti a exkluzivity. Mezi nevýhody patří malé zázemí jak pro diváky, tak pro herce, nižší tržby při zachování průměrné ceny vstupenky či menší počet oslovených diváků.

⁵⁸ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

⁵⁹ ČERVENÝ, J. *Červená sedma*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959.

Jak se dělá kabaret

Roku 1917 Eduard Bass píše Jiřímu Červenému udiveně v dopise: *„Překvapením bylo pro mne, že chystáš velkou studii o kabaretu. I já pomýšlím již delší dobu na něco takového a sbírám si ponenáhlu materiál. Co soudíš – nebylo by snad lépe, kdybychom se spojili? Spojení našich jmen bylo by zajisté nejlepším doporučením. Navrhuji abychom si rozdělili kapitoly a každý by zpracoval svůj díl samostatně. Nakonec vzájemnou kritikou bychom celé dílo propilovali a konečně hodili na trh.*

1. *dějiny kabaretu (Bass)*
2. *dějiny Červené sedmy, Lucerny a Rokoka (Červený)*
3. *kabaret dnešní a jinde (Bass)*
4. *konferenciér (Červený)*
5. *šansoniéři (Červený)*
6. *recitátoři, humoristi, komikové (Bass)*
7. *čísla výpravná*
8. *kabaretní texty a hudba (Červený)*
9. *režie a vedení (Bass)*
10. *doslov (Červený)*⁶⁰

Na předchozích řádcích čteme, že si Bass s Červeným v dopise nejdříve vyměňují překvapivé zjištění ohledně společného zájmu zachytit jejich dosavadní zjištění o kabaretu. Následně Bass přdestírá své první nápady k jejich novému společnému zamýšlenému veledílu, totiž k velké kabaretní studii. Poměrně detailně popisuje rozsah a obsah kapitol a netají se záměrem tímto dílem oslovit širokou divadelní veřejnost. Z tohoto původně velkolepého plánu zůstává pouhá douška nenápadně zmíněná v dopise pro Jiřího Červeného přibližně o půl roku později, kdy se Bass zmiňuje, že píše sám pro Springera malou brožurku *Jak se dělá kabaret*. Ta skutečně ještě roku 1917 vychází u nakladatelství Josefa Springera v rámci kabaretní edice Syrx. Původně zamýšlené literární veledílo je ve skutečnosti malá útlá na informace a objektivitu často neúplná knížečka, která čítá 40 stran. Bass nedodržel ani původně zamýšlené rozdělení kapitol a píše souvislý text, který tematicky zahrnuje pojmy uvedené v obsahu na začátku

⁶⁰ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence. (zkráceno)

knížky.⁶¹ Absence kapitol činí knížku nedostatečnou pro komfortní orientaci čtenáře v textu. Bass nezachovává ani plán popisu dějin Červené sedmy a hovoří o ní v díle pouze jednou, a to v souvislosti se zmínkou o hadromalbách⁶² Miloslava Beránka. Slib stvořit „velkou knihu kabaretu“ tedy Eduard Bass plní knížečkou *Jak se dělá kabaret* a částečně *Mojí kronikou*, Jiří Červený svůj záměr zčásti naplňuje v knihách *Červená sedma* a *Paměti Mansardy*.

Bass ve své příručce mluví ke svým čtenářům, budoucím zájemcům o provozování vlastního kabaretu z řad ochotníků a amatérů, velmi jednoduše a konkrétně. Domnívám se, že zkušenějšímu či profesionálnímu divadelníkovi to může připadat až úsměvné.

Dle Basse je nejvýhodnější mít v divadelním prostoru rozhrnovací oponu kvůli nejlehčí manipulaci. Konferenciér může před ni vyjít, čímž uspoří čas a další číslo efektivně uvede. Opona by měla být stažena po každém čísle, aby divák pochopil konec a oddělení čísla. Dekorací je vhodné co nejméně, bohatě postačí kytice ve váze na klavíru, hedvábné přehozy, zavěšená kytara, dobře pěstovaný stromek nebo oleandr. Nikdy nezapomeňte koberec! Jevišťe by mělo být osvětleno co nejjasněji, aby se neztratily detaily, ale pro intimní čísla by se měla zvolit světla, která podpoří náladu kabaretu. Pokud nejde měnit intenzitu – stanovme pro celý večer průměrné světlo.⁶³

Kabaret by měl mít dle Basse osm až dvanáct čísel a neodmyslitelně by měl mít v záloze i nějakou přídavnou část po závěrečném potlesku. V přednesu programu by se mělo postupovat od čísel vážnějších až k čísům veselým. Hudební složka je jen o málo důležitější než složka textová. Nosníkem celého komplexu je lehká plynulost melodie. Pozice orchestru je nezanedbatelná a pro kabaret velmi důležitá. Během produkce je nezbytně nutné posilovat národní cítění jak lidí v publiku, tak i herců samotných. Do této oblasti spadá i upevňování povědomí o kulturním bohatství země. Improvizace jsou během celého pořadu nezbytně nutné, a to nejen v proslovu konferenciéra na začátku a konci večera.⁶⁴

⁶¹ konkrétně: význam kabaretu, výchova interpretů, jeviště, opona, dekorace, osvětlení, repertoár, provozovací právo, chanson, kuplet, konference, vážná píseň a recitace, hudba a tanec, komik, čísla výpravná, dueta, pantomima, aktovka, opereta, drama v kabaretu, výběr repertoáru, obecnost, studium, herec a kabaretiér, kouzlo osobnosti, konferenciér, doprovázeč, orchestr, program, hosté, úbor, počátek představení, hlediště, divadlo, divadélko a kabaret pódiový, vývoj českého kabaretu do budoucna

⁶² = na napjatou černou klotovou látku se rychle kladly přilnavé kousky barevného flanelu, které tvořily obrysy figur a věcí

⁶³ BASS, Eduard. *Jak se dělá kabaret?* Praha: J. Springer, 1917. Syrinx.

⁶⁴ BASS, Eduard. *Jak se dělá kabaret?* Praha: J. Springer, 1917. Syrinx.

Bass píše, že kabaret lze provozovat v restauračním zařízení, ale číšníci mají obsluhovat tiše a nenápadně inkasovat před závěrečným číslem. Jednoznačně tak kabaretní provoz umísťuje do divadelního prostoru se stolovým uspořádáním hlediště, což si Červená sedma vyzkouší během působení v Rokoku i v Centralu. Během působení Cabaretu Calembour v Divadle Kampa bylo divákům dovoleno vzít si nápoj s sebou do sálu, ale nebyla už možnost si jej odložit během představení, dokud se divadlo Kampa nerozhodlo posílit vybavenost sezení v sále i o držadla na nápoje, což se ale stalo až po odchodu souboru. Divadlo pod Palmovkou ani Studio Ypsilon, kde Cabaret Calembour od roku 2012 působí, nápoje v sále nedovoluje.

Restauračnímu provozu, který popisuje Bass, by se pak mohlo v současné době blížít Barování v Malostranské besedě, kde diváci sedící u stolů mohou během celé produkce objednávat občerstvení dle libosti. Barování se Sandrou Novákovou a Filipem Rajmontem, které probíhá jednou měsíčně v Malostranské besedě, je v současné době natolik oblíbenou akcí, že je na ni prakticky nemožné sehnat vstupenky a má tedy kolem sebe jistou auru exkluzivity a nedostupnosti, kterou má kolem svých představení i Cabaret Calembour či Vosto5. Asi nejdůležitějším faktorem je stále publikum. Lidé, kteří si za zážitek rádi zaplatí každý měsíc. Lidé, kterým nezáleží na tom, kdo bude hostem na Barování, protože jdou zkrátka na Filipa Rajmonta, či jsou to věrní diváci Cabaretu Calembour, kterým nezáleží na tom, jaký bude ten večer repertoár.

Mohu v rámci své produkční praxe potvrdit, že pokud jsme byli nuceni na poslední chvíli změnit repertoár večera, téměř nikdy jsme nemuseli řešit stížnosti diváků na kvalitu programu, nebo nátlak diváků na vrácení peněz za zakoupené vstupenky. A to, že se už mezi sebou většina diváků i umělců navzájem zná, pak v podstatě simuluje onu intimitu, která vládla v původních francouzských a německých kabaretech.

Nejen argument malé kapacity sálu zazněl v rozhodnutí grantové komise Magistrátu hlavního města Prahy pro rok 2022, kdy se rozhodla nepodpořit následující divadelní sezónu Cabaretu Calembour se slovy:

„Podle uvedených parametrů malá kapacita zdejšího sálu zbytečně snižuje počet obslužených diváků, jejichž mimořádnému zájmu se vystoupení žadatele

bezesporu těší. Nevyužitý potenciál se zdá být v oblasti vlastních výnosů tohoto divadla, především ve skromné výši průměrné ceny vstupenky, případně v doplňkové činnosti. Žadatel z výše uvedených důvodů nevyhověl kritériím, která byla výrazně zpřísněna v důsledku propadu objemu rozdělovaných grantových prostředků způsobeného nastupující ekonomickou krizí."⁶⁵

Ono oddané publikum je zároveň i slabinou, neboť nedává možnost a prostor jiným a novým divákům k zakoupení vstupenek na představení. Může se kabaret dál kvalitně vyvíjet, pokud se mu nedostává neustále čerstvá zpětná divácká vazba?

Jak se dělá kabaret píše Eduard Bass jako příručku a návod těm, kteří by snad jednou zatoužili po vlastním kabaretu. Bass v knize projevuje značný produkční a marketingový talent. Knížka samotná začíná slovy: „České lidové knihkupectví Josefa Springera vydalo tyto populární chansony s oblíbenými texty Eduarda Basse..."⁶⁶ a následuje výčet další nabídky a reklamy na sebe sama. Bass v *Jak se dělá kabaret* přímo odkazuje k dalšímu využívání služeb a děl kabaretní edice Syrinx a radí ochotníkům, aby nepsali a nevytvářeli vlastní texty, ale raději použili ty osvědčené. Velký důraz přikládá k dodržování provozovacích práv a navrhuje jejich značné posílení do budoucna.

„Agentuře jsem hrozně vynadal za nehájení našich zájmů – omlouvali se a vymlouvali, že každý začátek je těžký a že prý hlavně vadí, že stále vychází dost věcí s provozovacím právem volným. Skutečnost tato – to chápu – je vlastně na úkol náš a mělo by se aspoň dohodou autorů prosadit, že za provozovací právo nutno vždy platit – ať už komukoli."⁶⁷ *Důležitá, až velmi často úmyslně přehlížena jest formulka o provozovacím právu, umístěna v záhlaví chansonu. Není-li provozovací právo výslovně uvolněno, jest autor nebo jeho zástupce vždy oprávněn žádat honorář za každé veřejné provozování a každý pořadatel veřejné produkce ručí podle zákona za to, že právo autorské nebylo porušeno. Jest tedy lépe vyhnout se nepříjemným vyjednáváním dodatečným,*

⁶⁵[online]. [cit. 2021-04-12]

https://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/primator_a_volene_organov/zastupitelstvo/vybory_zastupitelstva/archiv_zpravy_z_vyboru_zastupitelstva/volebni_obdobi_2018_2022/vybor_pro_kulturu_vystavnictvi_cestovni/index.html?fbclid=IwAR1383fs9s5EkccZzdeoAPiyMuHFn7tAEDo48e-uECCKuGsv6_KbVZY6sl8P Příloha č. 2 k usnesení Výboru pro kulturu, výstavnictví, cestovní ruch a zahraniční vztahy Zastupitelstva hl. m. Prahy (zkráceno)

⁶⁶ BASS, Eduard. *Jak se dělá kabaret?* Praha: J. Springer, 1917. Syrinx.

⁶⁷ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

*tím spíše, že autoři kabaretních textů více a více usilují nyní o ochranu svých práv a kontrolu věcí veřejně přednášených. Sociální cit žádá, aby hlavní spolupracovník úspěchu, autor, byl aspoň poněkud odměněn.*⁶⁸

Eduard Bass upozorňuje na některá ze základních specifik tohoto jevištního oboru: na jeho žánrovou mnohostrannost, na potřebu stálého a bezprostředního kontaktu scény s hledištěm, schopnost improvizace a zejména pak na význam skutečné osobitosti každého z interpretů. Kabaret je uměním živého slova, zpěvu, recitace, dialogu a drobných vizuálně přitažlivých dramatických útvarů.⁶⁹ Červená sedma působila však v čase, kdy gramofonový a filmový záznam nepřekročily dětský věk. Zde si dovolím poukázat na představení Cabaretu Calembour, který hojně využívá mluvené slovo ze záznamu či promítání předtočených skečů ve svých inscenacích.⁷⁰

Kniha samotná končí ceníkem či pomyslným kabaretním menu, kde Bass vyjmenovává díla, která může Syrinx, sbírka nejlepších prací kabaretních, nabídnout a za jakou cenu jej zájemce může obdržet. Pan profesor Přemysl Rut velmi trefně v předmluvě ke *Kabaretu Eduarda Basse* poznamenává, že „*Knížka o kabaretu se objevila v předposledním válečném roce, kdy se kabaretní móda začala z Prahy šířit po Čechách (jako o čtyřicet let později móda divadel malých forem) a bylo záhodno se postarat, aby se nerozplynula ve všelijaké lidové zábavě.*“⁷¹

⁶⁸ BASS, Eduard. *Jak se dělá kabaret?* Praha: J. Springer, 1917. Syrinx.

⁶⁹ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

⁷⁰ např. inscenace Kvidoule 3+KK, celé druhé dějství Triptychon_di_voce

⁷¹ BASS, Eduard, ŠOTEK, Milan, ed. *Kabaret Eduarda Basse*. Praha: KANT, 2012. Disk (Akademie múzických umění v Praze). ISBN 978-80-7437-080-9. (zkráceno a upraveno)

Central

Vhodným kandidátem na nový hrací prostor Červené sedmy se jeví sál v České bance ve Vodičkově ulici, ale problémem je, že banka, jakožto vlastník budovy, si přeje v prostorách biograf. Nabízí se i sál v Mozarteu v Jungmannově ulici číslo 30 na Novém Městě, kde později sídlí Divadlo D34, ale nabídka platí jen na jednotlivé večery v měsíci a Sedma stojí o dlouhodobý nepřetržitý pronájem. Oslabená Sedma řeší neshody členů ohledně dalšího programového a repertorářového směřování. Jeden ze členů Sedmy Jiří Dréman, písničkář, satirik a výtvarník, občanským povoláním novinář a architekt, navrhuje větší ležérnost, lehkost, méně řemesla, víc vtipu, humoru, program pro každého a bylo by podle něj ideální spojit sedmičkářské vážné snahy s hašlerovskou šikovností a lehkostí.⁷²

Koncem srpna 1918 Sedma objevuje opuštěný sál v hotelu Central v Hybernské ulici. Srpnového večera se však schází „sedmičkáři“ na Žofíně, kde si dávají na povzbuzení láhev vermutu a jdou do Centralu vyjednávat. Láhev poctivě zapisují do výdajové položky v pokladní knize Sedmy. *„Láhev vermutu na Žofíně na kuráž – 6 k 60 halířů.“*⁷³ Hotel Central chátral a nikdo o něj neprojevoval sebemenší zájem, a tak se s hoteliérem Mejstříkem rychle dohodli na pronájmu a pustili se do rekonstrukce jeviště a zákulisí. Všechno chtělo rychlé úpravy, neboť se blížilo zahájení sezony stanovené na 1. 10. 1918.⁷⁴

První obtíž byla s obrazem, který byl na zadní stěně zvýšené apsidy a ani sochy po stranách „sedmičkáře“ nenadchly, ale ani jedno nesmělo být odstraněno nebo jinak poškozeno. Jiří Dréman přišel s elegantním řešením a vestavěl do apsidy sálu trámovou konstrukci jeviště a do dřevěného lešení zasadil celý jevištní aparát. U zadní stěny postavil trámový rámec a celý obraz zakryl pytlovinou. Těžká opona byla sešita z nejrůznějších zbytků látky stejně jako koberec na jevišti. Červené a rudé kloty sloužily jako dekorační závěsy a další vrstvy už byly jenom z juty. Do toho potřebovali další peníze na rozjezd divadelní sezony a provozu Centralu. Jiří Červený nejmenuje konkrétní zdroje a píše, že dávají dohromady poměrně rychle na 30 000 korun. V novém divadelním sále nechyběly rampy, reflektory, elektrická rozvodní deska s reostatem, nové křídlo

⁷² ČERVENÝ, J. *Červená sedma*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

značky Brož na jeviště, šatny účinkujících byly ve sklepě pod jevištěm (celkem osm dřevěných kabin), zrcadla, stolky, židle byly zapůjčeny z bývalých prodejen čajového pečiva, v podkroví nad jevištěm byla kancelář podniku a ve sklepě pod sálem pak byly uloženy divadelní rekvizity.⁷⁵

Sál byl plně vybaven včetně topení a větrání. Na balkonech byly oddělené lóže, první lóže vpravo byla ředitelská, na zadním balkoně byla lóže č.15 (herecká) a lóže č.16 na „volňásky“ pro přátele Sedmy, autory a adepty na budoucí členy souboru. Stoly v přízemí byly sedmimístné. Kapacita přízemí byla téměř 400 osob a dalších 200 se vešlo na balkony a lóže. Tedy prostor, který má k představě intimní a komorní scény, kterou popisuje Bass poměrně daleko. Všude po stěnách visely obrazy, které sloužily jako okrasa, ale zároveň byly i k prodeji – což údajně viděl Jiří Červený v kabaretech v Mnichově. Nahoře nad jevištěm dominoval nápis Sedma sobě i vám.⁷⁶

V novinách se objevují první zprávy o otevření nového podniku Červené sedmy. Sedma se vyhýbá označování kabaret, neboť nesouzní s tím, co pod tímto názvem začínají provozovat pražští podnikatelé a pořadatelé. V den premiéry 3. 10. 1918 nebylo obecnstvo vpuštěno do sálu včas, protože se pořád ještě pracovalo na stavebních úpravách. Nebylo ani vyprodáno a první centralovský tištěný program měl jen 4 stránky.⁷⁷

Byly upraveny nové honorářové podmínky pro hraní v Centralu. Za nový šanson se platilo jednorázově 100 Kčs, za aktovku denně 8 Kčs, za drobnou figurku v aktovce 4 Kčs (to platilo i pro externí autory mimo Sedmu). Existenční minimum bylo určeno na 1000 Kčs měsíčně. O inspicí a produkční činnost během představení se z počátku starali střídavě sami členové Sedmy. Nicméně brzy přišli na to, že tuto činnost nelze kombinovat s hereckými povinnostmi, a tak najali do svých řad inspicienta. Po prvním nejistém, a ne zcela vyprodaném měsíci v Centralu, byla již sezóna pevně rozběhnutá a představení vyprodaná často i na několik dnů dopředu. Výše vstupného se sice pohybovala od 5 do 13 Kčs ovšem návštěva představení Sedmy přišla diváka v konečném součtu dost draho. Hoteliér Bukovský prodával víno pouze po lahvích a Sedma z tohoto prodeje neměla žádnou provizi. V neděli při odpoledních představeních bylo

⁷⁵ ČERVENÝ, J. *Červená sedma*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

možné si od půl čtvrté dát pouze kávu, čaj nebo láhev minerálky. Pro představu – večeře a víno stálo třeba 5x tolik, co vstupné. Stejně tak Sedma neměla nic z výtěžku z provozu šaten.⁷⁸ Sedma se tak proti své vůli stávala kabaretem majetných vrstev. A ty nebyly samozřejmě spokojeny, když se Sedma začala obracet proti zákulisním mocenským machinacím pravicových stran.⁷⁹

První sezóna v Centralu měla skončit 15. července 1919, ale nakonec se hrálo až do 16. srpna 1919. Mezi lid se po skončení války a konci španělské chřipky dostávají do oběhu peníze, a protože se ještě pořádně nerozbíhá trh a lidé neměli mnoho možností utrácet za potraviny nebo oblečení, tak investovali do zábavy. Tedy zjednodušeně řečeno do kabaretu a alkoholu současně. Po dohodě se na místo ředitele vrátil opět Eduard Bass a vystřídal tak Jiřího Červeného, který vedl první sezónu. Za první sezonu, která trvala od 1. 10. 1918 do 16. srpna 1919 se odehrálo 358 představení, 317 večerních, 39 odpoledních, 2 benefiční, 2 dobročinná. Program byl obvykle střídán po čtrnácti dnech. Celkově bylo na programu 226 kusů, z toho pouze 8 přeložených. Ostatní byly původní. Agentura zprostředkovala 812 prací. Bass si do svého deníku zapisuje následující: „*Průměrná měsíční tržba v Centralu cca 80 000,-, režie podniku 35 000,- a Sedma honoráře 24 000,-* „.⁸⁰ Začal také pravidelně vycházet časopis Věstníček⁸¹ Červené sedmy, který sloužil jako propagační materiál a také jako komunikační kanál mezi Červenou sedmou a diváky. S novou sezónou v divadle pokračovali i Vlasta Burian a Ferenc Futurista.⁸² K Sedmě se na krátkou dobu navrací Emil Arthur Longen, který se objevil již na prknech Rokoka i se svou ženou, herečkou Xenou Longenovou. V Centralu měl u Sedmy gáži 3000 korun měsíčně za všechny jeho karikatury a kresby, ale protože byl celkově politicky radikálnější, časem odešel a založil svůj kabaret Bum, který později přetvořil na Revoluční scénu.⁸³

V únoru 1919 dostává Sedma nabídku od kavárníka Josefa Nekvapila na vytvoření pobočné scény v Brně, což pro soubor znamená nejen tříštění sil, ale i nábor dalších členů a další organizační a logistické překážky. Sedma ale

⁷⁸ ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha: Orbis, 1959

⁷⁹ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

⁸⁰ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. Moje kronika. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

⁸¹ ve kterém Sedma opět kladla divákům na srdce, že všechny připomínky k šatně a vínu jdou na vrub hotelu

⁸² ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha: Orbis, 1959

⁸³ [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Longen,_Emil_Artur

nabídku přijímá a rozhoduje se v Brně hrát hlavně osvědčené kusy a novinky určené speciálně pro Moravu. Na pobočce mělo být vždy 6 členů pražského souboru, kteří se budou po 14 dnech (maximálně po 30 dnech) střídát. Co se týká organizace a vedení brněnské pobočky, padne rozhodnutí, že každý bude určitou dobu ředitelem. Jarní sezóna v Brně začíná 1. 3. 1919 a trvá do 15. 5. 1919 a následuje sezóna podzimní od 16. 10. do 31. prosince. Brněnská sezóna byla po celou dobu v deficitu, a tak se na Silvestra 1919 brněnská pobočka definitivně uzavřela. V podzimní brněnské sezóně, která trvala 77 dnů odehráli „sedmičkáři“ 75 představení. Na rozloučenou s brněnskou pobočkou rozdávali smuteční lístky s karikaturou od Longena s nápisem „*P.C. V Mrně scípl pes*“.⁸⁴

Podnikatel Rokoka Jan Červený, který si dobře pamatoval, jak se Rokoku dařilo, když mělo pod střechou Červenou sedmu, vysílá vyjednávače do Centralu s nabídkou, kterou Sedma přijímá a přebírá do správy Rokoko. Rokoku se v té době právě dvakrát nedařilo, neboť většina jeho členů odešla za Hašlerem do Lucerny. Sedma si vzala za cíl Rokoko vymanit z nízké erotiky a neukázněné politické satiry a Central měl zůstat vyhraněným literárním kabaretem. Z Rokoka se měla stát revuální scéna v čele s Jiřím Červeným.⁸⁵

Červená sedma provozovala po skončení kabaretu v Rokoku tabarin Gri-gri opírající se o taneční a artistická čísla. Za tento počín si Sedma vysloužila velkou dávku kritiky v uměleckých kruzích, poněvadž pravdou je, že tabarin nedosahoval vysokých uměleckých kvalit. Byla to spíše noční zábava pro cizince, jakou známe z dnešní doby z Darling Cabaret Prague a Czech Cabaret Show v klubu Royal. Pravdou je ale i to, že tento druh zábavy vynášel mnohem víc peněz než večerní představení a odváděl 10 % přímo do kasy Červené sedmy.⁸⁶

Představitelé Červené sedmy si uvědomovali nebezpečí konkurence i množství práce a věděli, že musí zvýšeným úsilím získat zpět vytrácející se prestiž. S heslem „*Sedmo zaber, pracuj od rána, ne do rána*“ se neúnavně pouštěli do všech povinností, které měli na bedrech a které čítaly kabaret v Centralu,

⁸⁴ ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha: Orbis, 1959

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ KRENČÍKOVÁ, Eva. Specifika kabaretu z hlediska žánru a pr ovozování [online]. Praha, 2012 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/cjxi7/>. Bakalářská práce. Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta. Vedoucí práce Jiří PITTERMANN

kabaret v Rokoku, Gri-gri, nakladatelství, agenturu, divadelní dílny, hlavní pokladnu a správu finanční a autorské komise. Odliv obecenstva a starosti s repertoárovým zaměřením se stávají i signálem vnitřních sporů. Tři scény se jeví jako neudržitelný přepych. Nejzásadnější zvrát nastává, když Jiří Červený v červnu 1920 vyzývá všechny členy, ať se buď věnují na sto procent Sedmě, nebo ať raději od souboru odejdou, což nepřímo zapříčiní i odchod Basse do Lidových novin. Eduard Bass si do svého deníku zapisuje: „*Těžce nemocen zápallem plic. Sedmičkáři mi nechtějí za dobu nemoci dát plat, jedna z příčin našeho napětí a rozchodu (a Jiránek se sprostě chová k Táně⁸⁷). Přijímám nabídku do Lidových novin. Plat v LN – 13* 2500,-, dvakrát do roka přídavek 1000,-.*“⁸⁸. Funkci ředitele přebírá zpátky Jiří Červený, který chce udržet Central jen do konce sezony a pak jej zavřít a přejít do Rokoka a naplno se mu věnovat. Nakonec se ale rozhodují pokračovat v Centralu a odejít z Rokoka.⁸⁹

Druhá sezona trvala od 1. 9. 1919 do 7. 7. 1920. Celkový počet odpoledních a večerních představení v Rokoku a Centralu se vyšplhal na 553. Na prknech účinkovalo 65 umělců a dalších 120 pracovníků se staralo o průběh představení v zákulisí, o administrativu, kanceláře a provoz obou budov. Sedma odehrála 500 představení, z toho bylo přeložených pouze 6 % a zbytek byl autorským dílem. Oddělení pro zastupování autorů za tuto sezónu zprostředkovalo 500 prací. Sedma také vydala 17 čísel časopisu Věstníček. V té době už strmě stoupají režijní náklady a vyvstala otázka, kam odcházejí peníze a jestli jsou spravovány řádně. Josef Kubišta, člen a hospodář Sedmy, byl pověřen důkladnou revizí knih a hospodářství. Karel Balling v červenci 1920 zjišťuje, že na účtu Sedmy v bance není ani koruna. Josef Kubišta se přiznává, že velkou část peněz zpronevěřil a poslední peníze vybral pro vlastní potřeby. Na povrch vyplavou falešné směnky, ztracené zápůjčky, za poslední peníze si Kubišta kupoval bonbony a chlebičky. Poslední dny svého života bydlí pod mostem a svůj život ukončuje skokem pod vlak. Za jeho nešťastným koncem stojí neopětovaná láska k ženě a pokročilé psychické problémy. Ve světle těchto událostí se Sedma v létě 1920 rozhoduje k definitivnímu rozchodu a zůstávají pouze Jiří Červený, Jiří Dréman a František Hviždálek.⁹⁰ Tito během třetí sezóny v Centralu vystupují denně. O finance se stará bývalý „sedmičkář“ Viktor Klíma, který dělá také tajemníka.

⁸⁷ milovaná manželka Eduarda Basse Tatiana

⁸⁸ BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. Moje kronika. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

⁸⁹ ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha: Orbis, 1959

⁹⁰ ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha: Orbis, 1959

„Tři mušketyři“ se pokouší o literární kabaret s návratem k časovosti, lyrice a humoru, ale na záda jim šlape konkurence Gri-gri, kterou opustili v minulé sezóně a přitěžuje jim také drahé občerstvení v Centralu. Navíc přichází ostrá deflační krize, ve společnosti roste nezaměstnanost a návštěva kabaretu se stává přepychem a luxusem. *„Jako každý kabaret i Červená sedma platila své době nadto i přirozenou daň registrováním společenských, politických a kulturních událostí, jejichž někdejší naléhavost léta už dávno odplavila“*⁹¹

Třetí sezona proto končí už 30. června 1921. Přesto se jim povedlo odehrát téměř 400 odpoledních a večerních představení. Uvedli celkem 540 kusů. Na pódiu vystoupilo přes 50 sólistů. Za zdařilé lze považovat zprostředkování 824 prací Oddělením pro zastupování autorů. Sedma také vydala 6 čísel Špalíčku a 18 čísel Věstníčku, ve kterém Sedma opět kladla divákům na srdce, že všechny připomínky k šatně a vínu jdou na vrub hotelu. Daň státu byla průměrně 25 % z jednoho lístku, tudíž za 3 léta působení v Centralu Sedma odvedla skoro 1 000 000 Kčs.⁹²

Majitel Bukovský zvažuje prodloužení nájemní smlouvy pro Sedmu ještě o jeden další rok, ale zároveň připravuje plán na vznik nového podniku typu Gri-gri v čele s Vlastou Burianem v prostorách Centralu. Sedma dostává nabídku smlouvy na rok (s výpovědí na měsíc) a podmínku, že smí hrát jen do desíti večer, neboť pak následuje program šantánového kabaretu. Průměrná návštěvnost Sedmy byla v té době 270 osob z 600 možných míst. I proto Sedma dostává na podzim výpověď a Bukovský od souboru odkupuje jeviště, kanceláře, klavír a všechno vybavení za mizivých 45 000 Kčs. Poslední představení Sedmy proběhlo večer 3. 10. 1921. Po odchodu Sedmy v Centrale vzniká Varieté Parisien v čele s ředitelem Vlastou Burianem.

Jiří Červený se však nevzdává myšlenky na vlastní podnik a pronajímá bývalou oblíbenou vinárnu Obecního domu, k čemuž je ale zapotřebí povolení od městské rady. Tato žádost jim je zamítnuta. Razítko pro povolení totiž v ruce drželi ti, ze kterých si Sedma dělala legraci v politických satirách. Městská rada vydává povolení až v průběhu prosince, čímž Sedmu připravuje o nejvýdělečnější měsíce podzimní sezóny. Soubor je zcela finančně vyčerpán. Většinu zbývajících peněz

⁹¹ KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

⁹² ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha: Orbis, 1959

investuje do pódia a úprav vinárny. Ale konečně se Sedmě plní sen o podniku s lidovou cenou vína. Víno se zde prodávalo po čtvrtkách a večerní útrata vyšla diváka cca na 20 Kčs. Ale ani levné vstupné a levné pití diváky trpící ekonomickou krizí nenalákalo. Souboru také nezbyly peníze na reklamu do tisku a na běžný provoz sezóny. V kavárně se navíc kvůli nařízení památkové péče nesměly vylepovat plakáty, a tak nebylo kam umístit reklamu. V lednu 1922 byl celkový výnos pokladny pouhých 200 Kčs a proto 19.3.1922 uvedla Červená sedma své poslední představení. Červený byl odhodlaný od podzimu 1922 najít nový prostor a začít od začátku, ale protože Sedma přestala „konat hry“, byla jim odejmuta koncese a byla povinna odstranit jeviště a uskladnit fundus. Jeviště bylo potřeba prodat, ale na cenu 30 tisíc korun nikdo neslyšel. Kupec se nenašel ani při ceně 5 tisíc, a tak jeviště bylo zlikvidováno a odvezeno na účet Sedmy. Část fundu odkoupilo Varieté a zbytek dluhu (což bylo asi 40 % celkové částky) musel doplatit Červený z vlastních peněz a Sedma mohla být definitivně vymazána z obchodního rejstříku.⁹³

Máme-li shrnout příčiny zániku, dojdeme k těmto důvodům: špatná hospodářská situace 20. let, politická satira, která se obrátila proti svým tvůrcům, z módy odchází sentimentalita a dramatika, únava autorů, interpretů, rozklad uvnitř souboru, klesající poptávka obecnstva, nástup biografu, odcházející vlna zájmu o kabaret, stoupající režijní náklady, zvýšila se daňová dávka ze zábav z 10 na 50 %...

Po čtyřech letech amatérského a osmi letech profesionálního působení zůstalo po Červené sedmě mnoho neuskutečněných plánů. Těžkopádný pivní humor šantánů devadesátých let 19. století však nahradili mnohostrannou intelektuální satirou, odpovídající rozhledu a potřebám nastupující mladé generace. Jejich základní, třebaže omlazované poselství je patrné na scénách našich současných malých divadel

„Když byla nějaká scéna přirovnávána k Červené sedmě, byla to pro ni snad z největších poct, kterých by se jí mohlo dostat.“⁹⁴

„Kabaret zůstal všem v krvi jako sladký jed, kterého se nelze zbavit.“⁹⁵

⁹³ ČERVENÝ, Jiří. Červená sedma. Praha: Orbis, 1959

⁹⁴ POŠTULKOVÁ, Marta. České a německé kabaretní scény na českém území v prvních dvou desetiletích 20. století. 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra divadelní vědy. Vedoucí práce Just, Vladimír.

⁹⁵ Červený, J. Červená sedma. 1. vyd. Praha: Orbis, 1959.

Závěr

Jestli někdy byl pojem kabaret definovatelný alespoň trochu, dnes jednotná definice neexistuje. Přesto všichni máme poměrně jednoduchou a jasnou představu, kterou v nás pojem kabaret vyvolává. „*Kabaret je pojmem velice mnohoznačným, často ale asociuje sexuální náboj nebo lehce lascivní obsah.*“⁹⁶ Taktéž dochází i k nedorozuměním v rámci výkladu pojmu kabaret, šantán či tingltangl, což každému z žánru jen škodí.

Samotný kabaret je fenomén, který česká společnost zažila jen na kratičkový moment⁹⁷, což si dobře uvědomuje i Eduard Bass, který v *Mé kronice* píše.

*„Kabaret v dobrém slova smyslu není nezbytnou životní nutností, naopak vzniká teprve tam, kde společenský život se rozvinul do značného stupně kulturního i materiálního bohatství. Teprve když život národa dostoupil ve svém vzrůstu té výše, že jsme si dovolili jistou měrou přepych a luxus, teprve pak jest půda připravena pro zdravý základ kabaretního umění.“*⁹⁸

Kabaret nebo alespoň kabaretní postupy se v našich dějinách objevují v různých vlnách, které mají ale jedno společné. Touží po něm diváci a umělci, kteří se chtějí vymezit, rozptýlit se od daleko většího problému, ať už ochromení z 1. světové války či období utužování režimu v 50. letech. Především touží po lidské a umělecké svobodě. Kabaretu se pak mimořádně daří v dobách nově nabyté společenské a kulturní svobody a hospodářského blahobytu, jak zmiňuje již Eduard Bass, což dokazuje úspěšná poválečná sezóna Červené sedmy v Centralu a 60. léta.

Zanechala po sobě Červená sedma potažmo Eduard Bass návod, jak se dělá kabaret? Ano i ne. Výjimečný je, i s ohledem na dobu ve které působí, jeho apel na provozovací právo a jeho dodržování. Eduard Bass se snažil o výchovu amatérského a ochotnického herce, ale i těch z řad profesionálů. Příručka *Jak se dělá kabaret* je přes svou útlost a stručnost návodem a jasnou stopou. Jejich

⁹⁶ VLKOVÁ, Markéta. Je to ještě kabaret? Fenomén kabaret a jeho místo v současném kulturním prostoru s případovou studií Kabaretu Punklesque [online]. Brno, 2019 [cit. 2021-04-28]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/m2ovmg/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Viktor Pantůček, Ph.D.

⁹⁷ A možná jej česká společnost ještě nezažila?

⁹⁸ BASS, Eduard, KRULICOVÁ, Marie a MILENA VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

vlastní zdroje o provozování Červené sedmy nejsou vždy dokonalé a jsou mnohdy na škodu neúplné a jednostranné, ale i tak nám zanechávají poměrně jasný důkaz o fungování tohoto souboru.

Nejen představení Cabaretu Calembour potvrzují Bassovy myšlenky a pokyny a zadání k podobě divadelního prostoru. Jeho instrukce ohledně jeviště, světla, dramaturgie, hudebního doprovodu i dekorace či konferenciérů jsou stále aktuální. Za platnou považuji jeho radu, aby byl kabaret umisťován do restauračního typu zařízení, s tím, že ideální stav nastává, pokud je soubor zároveň provozovatelem této restaurace. Za vhodné argumenty postačí celá historie působení Červené sedmy v Centralu, či například Cabaret Calembour v počátcích svého hraní v Divadle Čertovka. Ten tehdy nabízel vstupenku na své představení za 120 korun a víno na baru nabízí provozovatel baru za stejnou sumu.

Cílem této práce bylo dokázat významnou a přelomovou roli Červené sedmy a věnovat se specifikům jejího provozování. Šlo mi o popsání a shromáždění co největšího množství důvěryhodných informací o jejich fungování. Tato práce potvrzuje, že Červená sedma je významnou inspirací vzniku divadel malých forem, která přebírají množství kabaretních prvků a postupů, aniž by se k odkazu Červené sedmy či kabaretu samotnému výslovně hlásila.

Eduard Bass byl na svou dobu významnou tvůrčí a produkční a manažerskou osobností. Ani Eduard Bass však nepřišel na to, jak se kabaretem dlouhodobě uživit. Sám odchází do bezpečí kanceláře a pravidelného platu. Jak jsem již zmínila výše, kabaret je trendem. Je dočasný a velmi pomíjivý a křehký. Domnívám se, že nelze dlouhodobě provozovat literární kabaret typu, jakým byla Červená sedma.

Seznam použité literatury a dalších pramenů

Literatura

BASS, Eduard. *Jak se dělá kabaret?* Praha: J. Springer, 1917. Syrinx.

BASS, Eduard, KRULICHOVÁ, Marie a Milena VINAŘOVÁ, ed. *Moje kronika*. Praha: Československý spisovatel, 1985. Vzpomínky a korespondence.

BASS, Eduard, ŠOTEK, Milan, ed. *Kabaret Eduarda Basse*. Praha: KANT, 2012. Disk (Akademie múzických umění v Praze). ISBN 978-80-7437-080-9.

ČERVENÝ, Jiří. *Červená sedma*. Praha: Orbis, 1959

ČERVENÝ, Jiří. Paměti Mansardy. Havlíčkův Brod: Východočeské nakladatelství, 1962. Východočeská edice.

JUST, V. *Proměny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984.

JUST, V. *Z dílny malých scén*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1989. ISBN 80-204-0037-0.

KALINA, J. L. *Svet kabaretu*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1966.

KAZDA, Jaromír a Josef KOTEK. *Smích Červené sedmy: ze zlaté doby českého kabaretu 1910-1922*. Praha: Československý spisovatel, 1981. Edice humoru a satiry.

LUDVOVÁ, Jitka. *Hudební divadlo v českých zemích: osobnosti 19. století*. Praha: Divadelní ústav, 2006. Česká divadelní encyklopedie. ISBN 80-7008-188-0.

Česká divadla: encyklopedie divadelních souborů. Praha: Divadelní ústav, 2000. ISBN 80-7008-107-4.

MESZNER, Jindřich: *Od zpěvních síní k divadlům malých forem*

MESZNER 1988 — Jindřich MESZNER: *Jak se Praha bavila: Od zpěvních síní k divadlům malých forem 1860-1930*

Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. Praha: Novina, 1940.

PAVLOVSKÝ, Petr, ed. *Základní pojmy divadla: teatrologický slovník*. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-194-9.

POKORNÝ, Jindřich a Josef BALVÍN. *Kniha o kabaretu*. Praha: Mladá fronta, 1988.

RUT, Přemysl. *Orchestrion v hlavě: (česká písnička mezi poezií a divadlem)*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-033-6.

VLASTNÍK, J. *Praha šantánů a kabaretů*. Travel in the Czech republic, 2009

Bakalářské a diplomové práce

KRENČÍKOVÁ, Eva. Specifika kabaretu z hlediska žánru a provozování [online]. Praha, 2012 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/cjjxi7/>. Bakalářská práce. Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta. Vedoucí práce Jiří PITTERMANN

NESVADBOVÁ, Nora. Cafe teatr Černá labuť a vývoj kavárenského divadla v Čechách [online]. Praha, 2011 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/hipumr/>. Bakalářská práce. Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta AMU. Vedoucí práce Jan Dvořák.

PÍŠKOVÁ, Monika. Kabaret a jeho proměna v proudu času [online]. Brno, 2012 [cit. 2021-04-11]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ooa1qb/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. MgA. Jana Frostová, Ph.D.

ŠRUBAŘOVÁ, Kristina. Kabaret ve světě a u nás se zaměřením na burlesque [online]. Praha, 2020 [cit. 2021-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/098bno/>. Bakalářská práce. Univerzita Jana Amose Komenského Praha s.r.o. Vedoucí práce Václav Janeček.

VLKOVÁ, Markéta. Je to ještě kabaret? Fenomén kabaret a jeho místo v současném kulturním prostoru s případovou studií Kabaretu Punklesque [online]. Brno, 2019 [cit. 2021-04-28]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/m2ovmg/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Viktor Pantůček, Ph.D.

Internetové zdroje

Cabaret Calembour [online]. [cit. 2021-04-12]. Dostupné z: <http://www.cabaretcalembour.cz/>

Pivovar u Fleků [online]. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <https://ufleku.cz/saly/sal-kabaret/>

Tripadvisor – Show u Fleků [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: https://www.tripadvisor.cz/Attraction_Review-g274707-d4413899-Reviews-Show_U_Fleku-Prague_Bohemia.html#REVIEWS

Ekonomická situace na počátku 20. století v Praze [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/magazin/za-frantiska-josefa-i-se-zilo-v-praze-opravdu-celkem-blaze-979048>

Jaroslav Springer [online]. [cit. 2021-04-08]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/5317/uvod/>

Emil Arthur Longen [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Longen, Emil Artur>